

نقدی بر کتاب جهان پسا- امریکایی

حسین پوراحمدی میبیدی*
امیر عباسی خوشکار**

چکیده

کتاب جهان پسا- امریکایی نوشته فرید زکریا به مختصات تحولات در عرصه جهانی عمدتاً در حوزه های سیاسی، اقتصادی می پردازد. نویسنده ظهور قدرت های اقتصادی چین، هند و برزیل را جزو تغییرات مهم در ساختار نظام بین الملل می داند که عرصه را برای آمریکا تنگ تر کرده اند. این قدرت ها با استفاده از منابع داخلی در تعامل با محیط بیرونی ضمن کسب قدرت اقتصادی به امتیاز خواهی های سیاسی روی آورده اند و قصد چشم پوشی از سهم خود از یک قدرت جهانی را ندارند. زکریا به این پدیده نوظهور "خیزش دیگران" می گوید. آمریکا در دوره پسا جنگ سرد دچار افول نسبی نسبت به رقبای راهبردی خود شده است و راه حل زکریا برای بهبود نسبی شرایط آمریکا در جهان پسا- امریکایی روی آوردن این کشور به چندجانبه گرایی و پذیرش محدودیت های ساختاری پیش رو است. زکریا در این کتاب با ارایه شاخص های قدرت مادی و غیرمادی مانند اقتصاد، دیپلماسی سیاسی و قدرت اقناع کنندگی و قدرت نرم در پی بهره گرفتن از شاخص های کمی و کیفی برای اثبات مدعای خود است.

کلیدواژه‌ها: جهان پسا- امریکایی، خیزش دیگران، چین، هند، چند جانبه گرایی.

۱. مقدمه

فرید زکریا نویسنده، محقق، روزنامه نگار و مجری هندی- امریکایی در شبکه CNN آمریکا است که در زمینه مسایل روابط بین الملل و سیاست خارجی امریکا مطالبی را به رشته تحریر درآورده است. زکریا تا سال ۲۰۱۶ پنج کتاب به نام های مبارزه

*استاد روابط بین الملل دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی. h-hourahmadi@sbu.ac.ir

**دانشجوی دکترای روابط بین الملل دانشگاه تهران. (نویسنده مسئول) khoshkar1392@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۳/۲۳، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۵/۲

امریکایی (The American Encounter, 1998)، از ثروت تا قدرت (From Wealth To Power, 1999)، آینده آزادی (Future Of Freedom, 2003)، جهان پسا-آمریکا (The Post-American World, 2008) و در دفاع از آموزش لیبرال (In Defense Of A Liberal Education, 2015) را تالیف نموده است. کتاب جهان پسا-آمریکایی توسط احمد عزیزی برای اولین بار در سال ۱۳۹۳ به فارسی ترجمه و در ۲۷۵ صفحه و هفت بخش چاپ شد. پس از جنگ سرد و به طور خاص پس از حملات یازدهم سپتامبر در سال ۲۰۰۱ دو رویکرد غالب در سیاست خارجی آمریکا پیگیری شد. رویکرد اول مبتنی بر نگاه تک قطبی و هژمون خواهی عمدتاً جمهوری خواهانه بود که تا اواخر دوره بوش پسر ادامه پیدا کرد و رویکرد دوم مبتنی بر چندجانبه گرایی بود که در دوره اوباما دنبال شده است. کتاب جهان پسا-آمریکا در چارچوب ادبیات دسته دوم قرار می گیرد و از این لحاظ منبعی آموزه و سرشار از اطلاعات و تصویرسازی های قوی و واقع بینانه از روابط بین الملل، سیاست خارجی قدرت های بزرگ و قدرت های در حال ظهور و تبیین الگوهای حاکم بر سیاست خارجی آمریکا است.

خلاصه ها و نقدهایی که به کتاب جهان پسا-آمریکایی شده است در دو دسته نقدهای فارسی زبان و انگلیسی زبان قرار می گیرند. در جست و جوی انجام شده در منابع فارسی زبان مطالب عمدتاً بر محور معرفی کتاب در چند پاراگراف و اطلاعاتی برای فروش کتاب نوشته شده اند. در منابع فارسی زبان مقاله ی پژوهشی و تحقیقی در ارتباط با نقد کتاب مذکور وجود ندارد. دو یادداشت بدون ذکر نام نویسنده در دو سایت ایران دیپلماسی (<http://www.irdiplomacy.ir/fa/page/4338>) و پژوهشکده مطالعات آمریکا (<http://usrin.iwstudies.com/index.jsp>) به زبان فارسی به صورت بسیار موجز و خلاصه و بدون نقد و ارزیابی منتشر شده است. در منابع انگلیسی زبان در مجلات و روزنامه های مختلف، کتاب به صورت موجز و کوتاه معرفی شده است که در اینجا به دو مورد اشاره می شود. در زبان انگلیسی دو مقاله کوتاه از دو نویسنده به چاپ رسیده است. جفری بارلو (Barlow, 2009) در مقاله ای کوتاه به نام مروری بر کتاب جهان پسا-آمریکا محورهای مهم بحث کتاب را در قالب تحولات فناوری، اقتصادی و سیاسی جهانی خلاصه کرده است. امتیاز باهاتی (Bahatti, 2009) در نقدی بر کتاب زکریا به ذکر چند نکته بسنده کرده است. اول اینکه زکریا در ارایه تصویری دقیق از مسایل سیاست خارجی آمریکا ناکام مانده است و در خصوص بحران عراق بعد از ۲۰۰۳ حرفی برای گفتن ندارد. دوم وی درباره اشتباهات گذشته آمریکا بحث جدی را

ارایه نکرده است. این ضعف در جنگ ویتنام و ناکامی های آمریکا در دوره جنگ سرد بیشتر به چشم می آید و در نهایت از پیچیدگی های حاکم بر اقتصاد جهانی در این کتاب کمترین اطلاعاتی موجود نیست.

مقاله حاضر به ارایه خلاصه و محورهای مهم نظری حاکم بر کتاب جهان پسا- امریکایی و نقد و ارزیابی آن خواهد پرداخت. در این چارچوب در بخش اول به ارایه خلاصه ای از نکات و ادعاهای نظری کتاب خواهم پرداخت. در بخش دوم رویکرد اصلی نویسنده کتاب در کنار سایر رویکردها به بحث و بررسی گذاشته خواهد شد. در بخش سوم در چارچوب نقد شکلی و محتوایی کتاب نکاتی بیان خواهد شد. روش پژوهش مقاله پیش رو روش تبیینی و انتقادی است و برای جمع آوری داده ها و منابع از روش اسنادی و کتابخانه ای استفاده شده است.

۲. بخش اول: خلاصه کتاب

کتاب جهان پسا- امریکایی از هفت بخش تشکیل شده است. در بخش اول با عنوان خیزش دیگران زکریا از سه جابجایی در ساختار قدرت جهانی طی پانصد سال گذشته بحث را آغاز می کند. (زکریا، ۱۳۹۳: ۴) در بخش دوم که با عنوان "فنجان لبریز می شود" نام گذاری شده است از تحول و انتقال از نظم قدیم به نظم جدید که با بروز مشکلات اقتصادی و زیست محیطی و ظهور دیگر قدرت های اقتصادی در سطوح منطقه ای و جهانی ایجاد شده است مباحثی مطرح شده است. بحث اول در این بخش تحول در مناطق خاورمیانه است که ظهور بنیادگرایی اسلامی از جمله مهمترین تحولات در این منطقه به شمار آمده است. این تحول در ساختار قدرت جهانی سبب ساز انتقال قدرت نشده است. (همان، ۱۶-۱۳) ساختار اقتصاد جهانی در نتیجه تحولات حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات و قدرت طلبی فرصت طلبانه برخی قدرت های نوظهور دچار تحول اساسی شده است. زکریا تحولات مذکور را این در صفحات ۲۵ و ۲۶ این چنین تصویر می کند که "حرکت آزاد سرمایه نیروی مالی محرک این دوره جدید پدیده ای نسبتاً تازه است. در کنار پولی که آزادانه جریان دارد انقلاب دیگری در حوزه سیاستها نیز رخ داد: گسترش بانکهای مرکزی مستقل و مهار تورم. تورم افسارگسیخته بدترین بیماری اقتصادی است که می تواند گریبانگیر ملتی شود. این مصیبت ارزش پول، پس اندازها، سرمایه ها و در نتیجه مشاغل را ریشه کن می سازد و خسارتی بیش از یک رکود اقتصادی شدید دارد." (همان، ۲۷)

فضای جهان اقتصادی پسا-آمریکا بر محور خیزش سایر قدرت‌ها و خارج شدن آمریکا از محوریت نظم بخشی و سلطه طلبی اقتصادی و سیاسی در جهان است. زکریا شکل‌گیری ساختارهای قدرت سیاسی-اقتصادی پا-آمریکا را این‌گونه تشریح می‌کند: "متخصصان علوم سیاسی خاطر نشان ساخته‌اند در جهانی که همه احساس توانمندی می‌کنند کشورها می‌توانند با گذار کامل از محور غربی به مناسبات خود با یکدیگر انسجام دهند. ممکن است در یک جهان پسا-آمریکایی اصولاً محوری نماند که بتوان با آن همگرا شد... شاید توصیف جهان قرن بیست و یکم به عنوان مسیرهای نقطه به نقطه با نقشه‌های پروازی جدید که روزانه مشخص می‌شود مناسب‌تر باشد. مرکز توجهات تغییر کرده است. کشورها بیش از پیش به یکدیگر و به داستان خیزش خود و کمتر به غرب و آمریکا توجه دارند. (همان، ۴۰) بخش سوم برتری غرب را در آغاز استعمار شرق و حفظ توانایی‌های فرهنگی، اقتصادی و سیاسی الهام بخش و سازنده پایه‌های قدرت تمدن غرب می‌داند. قدرت‌های در حال ظهور با اضافه شدن به صحنه قدرت جهانی در صدد زدن مهر خود بر مدرنیته دست‌ساز غرب هستند. حضور فرهنگی و اقتصادی توأمان قدرت‌های آمریکای لاتین و آسیا برتری و یکدستی مدرنیته غربی را به چالش کشیده است.

بخش چهارم به ظهور چین و تعامل اقتصادی مسالمت‌آمیز این کشور بعد از ۱۹۸۰ با غرب پرداخته است. تحول اقتصاد-سیاسی سیاست خارجی چین بر مبنای تحولات فرهنگی و نخبگی حاکم بر این کشور ارزیابی شده است. چین نیز همانند هر کشور غیرغربی دیگر برای بالندگی در قرن بیست و یکم کوکتل فرهنگی خود را آماده ساخت که بخشی از آن شرقی و بخشی غربی است. (همان، ۱۱۹) بخش پنجم کتاب به سیاست خارجی هند و عوامل تاثیرگذار بر رشد اقتصادی چند دهه اخیر اختصاص دارد. زکریا تفاوت رشد اقتصادی هند و چین را در عوامل زیر جست‌وجو نموده است. به نظر وی: "در چین دولتی مقتدر ناظر رشد آن است. پکن تنها با تشخیص نیاز کشور به فرودگاه‌های جدید، شاهراه‌های هشت خطه و پارک‌های صنعتی پرزرق و برق ظرف چند ماه آنها را می‌سازد... رشد هند نه به واسطه دولت آن که به رغم دولت آن است. این رشد نه از بالا به پایین که از پایین به بالاست به هم ریخته آشفته و تا حد زیادی برنامه‌ریزی نشده. بخش خصوصی واقعی، حقوق مالکیت و قراردادهای جاافتاده، دادگاه‌های مستقل و حکومت قانون از مزیت‌های عمده این کشور است. بخش خصوصی هند ستون فقرات رشد این کشور است. (همان، ۴۱)

در بخش ششم با عنوان "اقتدار آمریکا" شباهت افول آمریکا و امپراتوری بریتانیا به دلیل زیاده روی در نظامی گری و شکست در جنگ های یکجانبه با دولت های ضعیف مقایسه شده است. در حوزه های مختلف اقتصادی اقتدار صنعتی و مالی آمریکا به چالش کشیده شده است. "رشد منطقه پولی یورو با نرخ ۶/۵ درصد در حال پشت سر گذاشتن آمریکا است و جمع درآمدهای بانکی و تجاری اروپا نود و هشت میلیارد دلار در سال ۲۰۰۵ تقریباً با درآمدهای صد و نه میلیارد دلاری آمریکا همتراز شده است. (همان، ۲۱۱) در بخش آخر با عنوان "عزم آمریکا" ضمن جمع بندی از تحولات ذکر شده ساختاری در بخش های قبلی به نقاط ضعف و قوت آمریکا در برخورد با وضعیت موجود اشاره شده است. (همان، ۲۳۷) در صفحه ۲۴۱ کتاب زکریا به تصمیم سازان سیاست خارجی آمریکا پیشنهاد می کند به ایفای نقش جدید در سیاست بین الملل بپردازند. زکریا با یادآوری وقایع قرن نوزدهم اروپا می نویسد: "این کشور [آمریکا] قابلیت آن را دارد که همان چیزی بشود که آلمان در اواخر قرن نوزدهم به کمک بیسمارک شد واسطه امین (Honest Broker) اروپا دارای مناسبات نزدیک با هر یک از کشورهای عمده و نزدیکتر از پیوند موجود بین آن کشورها با هم. این کشور مرکز ثقل نظام اروپایی بود. لازمه واسطه جهانی بودن نه فقط درگیر بودن دولت آمریکا که جامعه آن است... نقش جدید با نقش سنتی یک ابرقدرت کاملاً متفاوت و مستلزم مشورت همکاری و حتی وفاق است. کسب اقتدار این کشور از راه تعیین دستور کار تبیین مسایل و ایجاد ائتلافها می گذرد. این یک نقش پایگانی بالا به پایین نیست که آمریکا خود تصمیم گیرنده باشد و آن را صرفاً به اطلاع جهانی شاکر (یا خاموش) برساند. دلیل آن نیز این است که در جهانی با بازیگران بسیار تعیین دستور کار و ساماندهی ائتلافها از اساسی ترین اشکال قدرت است. یک رئیس هیئت مدیره با توان هدایت متین گروهی از مدیران مستقل هنوز مدیری مقتدر است." (همان، ۲۴۲) در پایان زکریا شش پیشنهاد برای بهره گیری آمریکا از فرصت های موجود، مدیریت مدبرانه تر سیاست جهانی و کاهش افول این کشور ارائه کرده است. قاعده سازی و پیروی از قواعد ساخته شده مبتنی بر چندجانبه گرایی بین دولتی خلاصه ی پیشنهادهای وی را شکل تشکیل می دهد. رفتار مبتنی بر کسب مشروعیت جمعی و خارج نشدن از ساختارهای حقوقی و رضایت آمیز چندجانبه بخش دیگری از پیشنهادهای وی را دربرمی گیرد. (همان، ۲۵۹-۲۴۳)

۳. بخش دوم: جایگاه فرید زکریا در نظریه‌های واقع‌گرایی و پاسخ‌های نظری پسا جنگ سرد

در این بخش جایگاه نظری فرید زکریا را در دو بعد جایگاه وی در میان واقع‌گرایان و پاسخ زکریا به بایسته‌های سیاست خارجی آمریکا در دوره پسا جنگ سرد مورد بررسی و واکاوی قرار می‌دهیم. علاوه بر وجه شباهت‌هایی که میان واقع‌گراها وجود دارد برخی تفاوت‌ها نیز در میان محققان واقع‌گرا مشاهده می‌شود. فرید زکریا از جمله واقع‌گرایانی است که سعی بر جمع میان ساختارهای داخلی سیاست خارجی و ساختار نظام بین‌الملل از یک طرف و جمع میان لیبرالیسم و واقع‌گرایی از سوی دیگر دارد. زکریا در نقد نواقح‌گرایی متفکران این طیف فکری را به نادیده گرفتن سیاست‌های داخلی و تاثیرگذاری مولفه‌های داخلی (Domestic) در سیاست خارجی و در سمت دیگر واقع‌گرایان تدافعی را به برجسته کردن بیش از حد و افراطی منابع داخلی متهم می‌کند. (Legro and Moravcsik, 1999:24)

تمرکز بر مولفه‌های روان‌شناختی و جهت‌گیری‌های ادراکی رهبران سیاسی عامل تمایز دیگر زکریا نسبت به متفکران مادی‌گرای واقع‌گرا است و این سبب شده است وی در سمت متفکران ذهن‌گرای واقع‌گرا قرار گیرد. نزدیک شدن زکریا به مباحث شناختی و ادراک رهبران در سنت واقع‌گرایی مثال‌های مشابهی دارد. شولر (Schweller) در تحلیل رفتار سیاست خارجی کشورهای تجدید نظرطلب به پدیده صلح دموکراتیک و جهت‌گیری‌های پرخاشگرانه برخی رهبران دیکتاتور پرداخته است. استفان والت (Stephen Walt) در بحث شکل‌گیری ائتلاف‌ها به مفهوم موازنه تهدید (Balance Of Threat) برای درک بهتر ائتلاف‌سازی‌ها می‌رسد. وی ادراک رهبران از تهدید دیگران را در تهدیدآمیز دانستن و یا نداشتن قدرت دیگر دولت‌ها مهم ارزیابی می‌کند. ولفورث (Wohlforth) در نگاهی شبیه به زکریا برداشت رهبران از قدرت (Perception Of Power) را مهمتر از وجود صرف قدرت خام (Raw Power) در جهت‌گیری سیاست خارجی قدرت‌های بزرگ می‌داند.

توجه به ساختارها و منابع داخلی امری است که در تحلیل برخی واقع‌گرایان به آن پرداخته نشده است. زکریا ضمن ارزیابی دقیق از منابع و توانایی‌های دولت‌ها در بهره‌گیری از فرصت‌های داخلی این نوع تحلیل را به شکل برجسته‌ای در سیاست‌گذاری خارجی قدرت‌های بزرگ مورد مذاقه علمی خود قرار می‌دهد. (مشیرزاده، ۱۳۹۱: ۱۳۱) زکریا در تحلیل‌های خود از سیاست خارجی قدرت‌های بزرگ به ساختارهای

داخلی توجه دارد. توجه به تحولات تکنولوژیکی جدید در حوزه اقتصاد و منابع انرژی مانند گاز شل (Shale Gas) (<http://www.washingtonpost.com>, 2012, shale gas) و تمرکز بر مفهوم صلح دموکراتیک و جمهوری خواهی لیبرالی به نظریه پردازی زکریا محتوای لیبرالی داده است. (Legro and Moravcsik, 1999:29). وی در مقاله ای برای احیای رویای آمریکایی، پیشنهادهایی اقتصادی داده است. ۱- از مصرف به سمت سرمایه گذاری حرکت کنیم. ۲- آموزش مهم است. ۳- توجه به حوزه سلامت. ۴- افزایش بازده و سطح کیفی کارها. (How to Restore The American Dream, 2010,) (<https://fareedzakaria.com/2010/10/21>) در نقدی که بر تحلیل های زکریا شده است، فقدان نظریه ای برای تبیین چگونگی کارکرد دولت در استخراج منابع از درون جامعه از جمله مهمترین نقدهایی است که به کارهای نظری وی وارد می شود.

در ارتباط با حوزه ی پژوهش های چرخه قدرت در دوره پساجنگ سرد و تاملات سیاست خارجی آمریکا در این دوره دو دسته دیدگاه وجود دارد. پیش از پرداختن به این دو دیدگاه باید گفته شود که بررسی و تبیین چرخش قدرت در میان قدرت های بزرگ و شکل گیری قدرت های نوظهور در این چرخه سابقه مطالعاتی چندین دهه ای دارد. ویلیام مک نیل، گیبون، اشپنگلر، پل کندی و هانتینگتون در کنار ارگانسکی از جمله متفکرانی هستند که در حوزه جابجایی قدرت از شرق به غرب و بلوک بندی های قدرت بین شرق و غرب به تولید آثار علمی همت گمارده اند. به عنوان مثال پل کندی در کتاب مشهور خود به نام پیدایش و فروپاشی قدرت های بزرگ به عوامل داخلی (Internal Factors) به طور خاص هزینه های بسط نظامی و کاهش قدرت اقتصادی در چرخش قدرت در طی پانصد سال گذشته توجه دارد. (کندی، ۱۳۷۰) امسدن (Amsden) در پژوهشی متمرکز بر دولت های نوظهور شرقی، تعامل فناوری، ساختار مالی داخلی از جمله بانک ها و بورس با دولت در رقابت های جهانی را در چرخش قدرت موثر می داند. وی بر این باور است که در دولت های نوظهور شرقی این تعامل به خوبی برقرار شده است. (Amsden, 2001)

بعد از جنگ سرد با شروع افول آمریکا دو پرسش مطرح شد: چقدر تک قطبی ادامه دارد؟ آیا ادامه دار شدن هژمونی آمریکا می تواند راهبردی به صرفه باشد؟ (Layne, 2012: 204) در پاسخ به دو سوال کلان فوق دو دسته دیدگاه مطرح گردید. در دیدگاه افول گرایانه، والتز (Waltz) و لاین (Layne) بر این باور بودند که بعد از جنگ سرد آمریکا موازنه می شود و تک قطبی به پایان می رسد. شعار این دو این است که

شکست سرنوشت هژمونی است. هر دو متفکر در آثار خود اتحاد هابسبورگ و جنگ های جهانی را برای جلوگیری از ظهور هژمون های منطقه ای و جهانی مثال می زنند. (Waltz,1993 and Layne1993) لاین در مقالات دهه اول قرن بیست و یکم خود در پرتو تحولات سیاسی و اقتصادی کنونی عنوان می دارد که از بحران مالی ۲۰۰۸ به بعد دو اتفاق افتاده است. ثروت جهانی و قدرت از غرب به شرق منتقل شده است. دوم برتری آمریکا در اقتصاد به چالش کشیده شده است. (Layne,2012: 203) ماهر (Maher) در استدلالی مشابه والتز بیان می دارد کاهش قدرت آمریکا به دلیل مسئولیت (Burdens) زیاد و فرسودگی (Suseptibilities) است. به باور وی قدرت خام (Raw Power) آمریکا به صورت خودکار به برتری (Pereferences) تبدیل نمی شود. رشد قدرت های دیگر فضا را به سمت پسا-تک قطبی (Post-Unipolar) می برد. (Maher,2011: 55) ماهر در دوره پسا-تک قطبی به سیاست گذاران کاخ سفید پیشنهاد می کند: نظم سیاسی با ثبات (Stable Political Order) در تعامل با دیگر قدرت های بزرگ ایجاد کنند. بازدارندگی و توازن قدرت (Deterrence and Power Balancing) را در دستور کار قرار دهند. نهادهای بین المللی به برتری آنها می تواند کمک کند و در آخر جلوگیری از برتری طلبی قدرت های منطقه ای با استفاده از ابزارهای موازنه ساز. (Maher,2011: 67) در رویکرد اول که از آن بحث شد افول قدرت آمریکا و حرکت به سمت جهان چند قطبی البته با تجویزهای متفاوت محورهای برجسته این رویکرد را شکل می دهند.

در نگاه دوم خوشبینی به تداوم هژمونی آمریکا در نظام بین الملل وجود دارد. محققانی مانند ولفورث که به بقای وضعیت تک قطبی امیدوارند می گویند قدرت آمریکا آن قدر زیاد است که دیگر قدرت ها در بلند مدت از موازنه منصرف می شوند. (Wholforth,2002 and Wholforth,1999) وی در اثری مشترک با بوکس (Books) اعلام کردند که هژمونی آمریکا خوش خیم (Benevolent) است و دلیلی برای موازنه وجود ندارد. هژمونی آمریکا منافع اقتصادی و امنیتی زیادی برای متحدانش دارد. (Books and Wholforth,2002) آمریکا در صورتی که دیگران را تهدید نکند احتمال موازنه وجود ندارد. (Books and Wholforth,2008) جوزف نای در تحلیلی متفاوت و با بیانی تجویزگرایانه بقای هژمونی آمریکا را در تقویت قدرت نرم (Soft Power) آن می داند. (Nye,2002) وی تداوم وضعیت هژمونی را منتفی نمی داند. فرید زکریا در میان متفکران این دو رویکرد در دسته اول یعنی محققان افول گرا قرار می گیرد. وی ضمن

توجه به منابع داخلی همواره سیاستگذاران کاخ سفید را به همکاری های اقتصادی و بعضاً سیاسی برای مهار سایر قدرت های حاضر در آمریکای لاتین، شرق دور و آسیای مرکزی به رهبری روسیه فرامی خواند.

۴. بخش سوم: نقد کتاب

۴-۱. نقد شکلی

در خصوص جامعیت صوری اثر نکات مثبت و منفی متعددی وجود دارد. در ارتباط با شلخص های بررسی جامعیت صوری کتاب می توان به مواردی اشاره نمود. کتاب فاقد پیشگفتار و مقدمه است و به بدون ارایه بخشی به عنوان آغاز کتاب به سراغ بخش اول کتاب می رود. بخش های کتاب در واقع به صورت بخش بندی و یا فصل بندی تبویب نشده اند و تنها به ذکر شماره در بالای عنوان هر بخش اکتفا شده است که این خود از نقاط منفی در کیفیت فنی این اثر علمی است. جدول، تصویر، نمودار و شکل برای بیان کامل تر و القای روان تر مطالب مورد استفاده قرار نگرفته اند و سراسر کتاب تنها با پاراگراف های بلند و خسته کننده پر شده است. خلاصه فصول، آزمون و تمرین در کتاب دیده نمی شود. در این کتاب، بخشی به نام کتابشناسی در این اثر وجود ندارد و برای خواننده فرصتی برای به دست آوردن منابع بیشتر برای مطالعات گسترده تر فراهم نشده است.

همان طور که گفته شد فهرست مطالب از عناوینی مانند فصل و یا بخش بهره نبرده است که این نقطه ضعفی برای فهرست نویسی کتاب محسوب می شود. نگارش زیر بخش ها در امتداد هر بخش نقطه مثبت فهرست نویسی کتاب است. اهداف نگارش کتاب به صورت طرح پرسش هایی کلیدی در بخش اول آورده شده است. در واقع پاسخ به سوالات مطرح شده هدف از نگارش کتاب بوده است. (زکریا، ۱۳۹۳: ۷) ذکر پیشنهادهایی برای سیاست گذاران دستگاه سیاست خارجی آمریکا در قالب طرح موارد شش گانه نقطه مثبت دیگر این کتاب در بخش سنجش جامعیت صوری است. کتاب فاقد بخشی به عنوان نتیجه گیری است. فقدان بخش نتیجه گیری به جمع بندی مطالب نویسنده کتاب در بخش های گذشته لطمه فنی وارد ساخته است.

نقد و تحلیل کیفیت چاپی و فنی اثر در هفت مورد بحث می شود. در نقد طرح جلد، طراحی جلد کتاب به محتوای کتاب که در بردارنده تعامل آمریکا با سایر قدرت های در حال ظهور است ارتباطی ندارد. تصویر مبهم چند ساختمان بر روی جلد کتاب و

رنگ تمام مشکی پشت جلد تناسبی با عنوان کتاب نیز ندارد. نگارش بخشی از متن کتاب بر روی پشت جلد نکته مثبت طراحی جلد کتاب است. حروف نگاری کتاب با توجه به اندازه صفحات کتاب مناسب و از استاندارد نگارش حروف برخوردار است. صفحه آرایی کتاب دارای سادگی کتاب های انتشارات هرمس است و پانویس های هر صفحه در همان صفحه رعایت شده است. جنس کاغذ و شیرازه کتاب ضعیف و فاقد کیفیت لازم برای ارایه در حد و اندازه یک متن ترجمه ای علمی در طراز جهانی است. تایپ و حروف چینی کتاب از کیفیت و دقت لازم برخوردار است و در جریان مطالعه کتاب غلط چاپی و تایپی مشاهده نشده است. قواعد عمومی نگارش دستور زبان فارسی که مجموعه ای از علائم سجاوندی و قواعد زبانی است به صورت کامل و بدون نقص و کاستی در تمامی صفحات کتاب رعایت شده است. در سنجه ی میزان روان و رسا بودن اثر باید گفته شود که ترجمه به فارسی در کتاب های تخصصی مستلزم رعایت قواعد نگارش زبان فارسی و معادل سازی های تخصصی است. برخی اصطلاحات را مترجم نیازمند توضیح بیشتر دانسته است که به رسایی و وضوح بیشتر اثر کمک کرده است. در صفحه ۲۵۷ کتاب اصطلاح "اروپای جدید" در پانویس همان صفحه به درستی توسط مترجم توضیح داده شده است. (همان، ۲۵۷) در صفحه ۴۲ قوانین اتحادیه در پانویس صفحه به طور موجز و کافی توضیح داده شده است. (همان، ۴۲) در صفحه ۲۴۱ کتاب مفهوم انگلیسی honest broker به "واسطه امین" ترجمه شده است که از رسایی و دقت بالایی برخوردار است. (همان، ۲۴۱) در مجموع بار کمی و کیفی شکل کتاب و رعایت نکات فنی و نگارشی قواعد کتاب نویسی در این اثر علمی از کیفیتی متوسط برخوردار است و برای عرضه به بازار کتاب و جامعه علمی روابط بین الملل و علوم سیاسی مناسب و درخور توجه است.

۴-۲. نقد محتوایی

نقد محتوایی کتاب در این بخش در قالب ده شاخص انجام می گیرد. نقد درون ساختاری کتاب به ارتباط فصول با یکدیگر در جهت برآورده ساختن هدف نگارش کتاب مرتبط می شود. کل اثر در هفت بخش مجزا و هر بخش در قالب پنج تا هفت زیربخش دسه بندی شده است. ترتیب قرار گرفتن عناوین از بخش اول تا بخش هفتم بیانگر نقشه ذهنی مولف برای پاسخ دادن و طرح بحث در ارتباط با تحولات اتفاق افتاده در دوره پساجنگ سرد و پاسخ به چالش های پیش روی سیاست خارجی آمریکا

در این دوره است. عناوین استفاده شده در هر بخش کوتاه است و با محتوای همان بخش تناسب معنایی و محتوایی را دارد. سلسله مراتب عنوان گذاری از شکل گیری تحول در عرصه بین المللی آغاز می شود و در ادامه ضمن اشاره به ظهور قدرت های غیر غربی در نهایت به عزم آمریکا در برخورد موثر و سازنده با وضعیت موجود منتهی می شود. در بخش اول با عنوان خیزش دیگران نویسنده طرح اصلی کتاب را در قالب ارایه سوالات پایانی این بخش پی می ریزد. زکریا در پایان این بخش به ذکر سه سوال برای جهت دهی کلان به کل کتاب همت می گمارد. سوال ها از این قرار است که تغییرات [اقتصادی و سیاسی] چه فرصتها و چالشهایی با خود دارد و حامل چه پیامی برای آمریکا و جایگاه برتر آن است؟ دوران جدید به لحاظ جنگ و صلح اقتصاد و تجارت و فکر و فرهنگ چه منظری دارد؟ به طور خلاصه زندگی در یک جهان پسا- امریکایی چه معنا و مفهومی خواهد داشت؟ (همان، ۷) سایر بخش ها در جهت پاسخ دهی به سوالات مطرح شده در این بخش پی ریزی شده اند.

بخش دوم با عنوان "فنجان لبریز می شود" در پاسخ به تحولات موجود و تصویر سازی از وضعیت کنونی نوشته شده است. فنجان استعاره از فضا و گستره سیاست جهانی که عمدتاً توسط تعاملات قدرت های جهانی و منطقه ای بزرگ شکل گرفته است بیان شده است. نیروهای موثر در سرریز شدن فنجان سیاست جهانی در این بخش ذکر شده اند. "تهدید اسلامی"، "توسعه بزرگ"، "سه قوه: سیاست، اقتصاد و فناوری"، مسایل اجتماعی و زیست محیطی، "خیزش ناسیونالیسم" (همان، ۵۰-۱۰) از جمله این نیروها هستند. از میان این نیروها به دلیل نگاه واقع گرایانه زکریا به سیاست بین الملل توسعه قدرت های شرقی در بعد اقتصاد بیشتر از سایر نیروها جلب توجه کرده است به طور که در ادامه خط اصلی تحلیلی و استدلالی کتاب به خیزش این قدرت های نوظهور متمرکز شده و حجم اصلی سایر بخش های کتاب را به آنها اختصاص داده است. بخش سوم کتاب در امتداد بخش قبلی به صورت مبسوط تر نوشته شده است. این بخش اصول کلان نظم غیرغربی جدید را توضیح می دهد تا قسمتی از پاسخ به سوالات بخش اول را در درون خود داشته باشد. یک جهان غیر غربی دارای اصول و پایه های نوظهوری است که بیانگر مرگ و زوال نظم هژمون گونه قبلی است که در آن یک ابر قدرت و یک اصل ثابت رسیدن به توسعه وجود داشت. به باور زکریا اکنون هر یک از قدرت های نوظهور ضمن استفاده از تجربیات توسعه غربی به الگوهای بومی خود نیز توجه لازم را مبذول می دارند. (همان، ۷۸-۶۱)

چالشگری دولت‌های نوظهور اقتصادی و سیاسی برای تصاحب سهم خود از یک قدرت جهانی و بازارهای مصرفی در کنار رقابت‌های ژئوپلیتیکی بخش دیگری از پاسخ زکریا به مختصات تحولات سیاسی-اقتصادی کنونی است. چین و آمریکا به تعبیر زکریا "اژدها و عقاب" به فضایی جدید از رقابت‌های اقتصادی و امنیتی وارد شده‌اند. تضادهای پیش روی این دو بازیگر جهانی به صورت بندی‌های اقتصادی و امنیتی موجود شکل می‌دهند. در بخش بعدی نیمه دیگر لیوان یعنی حوزه منافع مشترک و همکاری این دو قدرت جهانی مطرح می‌شود. تقویت نظام منع اشاعه، کنترل تروریسم و همکاری‌های اقتصادی بخش دیگری از فضا سازی‌های صلح آمیز میان آمریکا و چین خواهد بود. زکریا در این تصویر سازی هند را بازیگری که بیشتر از چین به آمریکا نزدیک تر است و برای حفظ ثبات سیاسی و اقتصادی جهانی مفید است وارد تحلیل‌های کلان خود می‌کند. (همان، ۹۶-۱۵۹)

اقتدار آمریکا در قرن بیست و یکم در مقایسه با قرن گذشته توسط رقبای غیر غربی به چالش کشیده شده است. در حوزه سیاست و اقتصاد علاوه بر پیشتازی آمریکا سایر رقبای فاصله خود را نزدیک تر کرده‌اند و در بخش آخر زکریا برای تکمیل پروژه پژوهشی خود و پاسخ به سوال چه باید کرد؟ به رویکرد چندجانبه‌گرایی و حرکت در مسیر تعارض و همکاری با سایر قدرت‌ها بسنده می‌کند. (همان، ۲۵۰-۱۸۶) پیوستگی فصلها و جهت گیری کل اثر برای تصویر سازی از جهان پساجنگ سرد با برجستگی مولفه‌ی اقتصاد سرمایه داری و در کنار آن ارایه پیشنهاداتی برای کاهش افول بیشتر آمریکا و عقب ماندن از مسابقه اقتصاد و سیاست جهانی به نظم تسلسلی و منطقی اثر قدرت و توان بسیاری بخشیده است. در محتوای نظام فکری فرید زکریا در بحث تصویر سازی از وضعیت موجود تناقض اساسی وجود دارد که این تناقض به پیشنهادهای وی برای سیاست خارجی آمریکا سرریز کرده است. تعامل اقتصاد و سیاست به صورت آنچه که زکریا از آن همواره به صورت دوقطبی تعارض و همکاری یاد می‌کند اتفاق نمی‌افتد. در واقع تصویر سازی ساده‌ای که زکریا از تعاملات اقتصاد سیاسی قدرت‌های بزرگ ارایه می‌کند و تصویر عمدتاً دوجانبه روابط قدرت‌های بزرگ با یکدیگر با اصل تضاد دایمی منافع قدرت‌های بزرگ با یکدیگر در نظام سرمایه داری که ابعاد پیچیده تر آن را در جنگ ارزی و موازنه تجاری شاهد هستیم و عدم توجه زکریا به بازیگران دیگر جهانی مانند روسیه در تعاملات غرب و شرق به کاستی‌ها و تناقضات مبتنی بر ساده سازی‌های بیش از حد پیچیدگی‌های نظام سرمایه

داری و رقابت‌های راهبردی منتهی شده است. منطق تصویرسازی و پیشنهادات زکریا با فضای پرتنش سیاست و اقتصاد جهانی هم‌خوانی ندارد و تصویرسازی و پیشنهادات وی بسیار کلی، مبهم و کاریکاتورگونه است. با این وجود منطق تسلسل وی در پیگیری همان خط استدلالی که در ابتدای کتاب دنبال می‌کرد تا انتهای کتاب با کمترین نقص ممکن روبه‌روست. در شاخصه سنجش منابع استفاده شده در کتاب وضعیت این اثر علمی از این جهت ضعیف است. در بخش‌های قبلی نوشتار پیش‌رو از نویسندگانی که به صورت نظری مانند والتز و لاین به افول و متوازن شدن قدرت آمریکا نسبت به سایر رقبا بحث و بررسی به میان آمد زکریا استفاده کافی و رضایت‌بخشی را به عمل نیاورده است. در واقع کتاب فاقد ارجاعات کافی به آثار نظری مهم روابط بین‌الملل در حوزه نظم نظام بین‌الملل در دوره پساجنگ سرد است. نویسنده به دلیل قلم روزنامه‌نگارانه و رسانه‌ای از ارجاعات مهم نظری غافل مانده است و در مباحث نظری کتاب بیشتر از اظهارنظرهای شخصی مایه گذاشته است.

اعتبار منابع علمی در این اثر شامل سه دسته کتابها، مقالات و آمارنامه‌ها می‌شوند. در دسته کتابها نویسنده از منابع نویسندگان بزرگ روابط بین‌الملل مانند هانتینگتون و فرگوسن استفاده کرده است اما تعداد این منابع با توجه به حجم کتاب اندک است. در بخش بهره‌گیری از مقالات نیز بزرگانی مانند منز و لندز بهره‌فراوان برده شده است اما این بخش نیز مانند بخش بهره‌گیری از کتاب از عدم استفاده کافی و بیشتر از منابع معتبر دچار کاستی‌هایی است. در بخش آمارنامه‌ها بسیاری از ادعاهای نویسنده کتاب فاقد منبع آماری مناسب است. به عنوان مثال در صفحه ۱۲۱ نویسنده بدون ذکر منبع به ارایه آمارهای اقتصادی اقدام نموده است. (همان، ۱۲۱) برخی ادعاهای نویسنده کتاب فاقد منبع و رعایت امانت در نگارش متون علمی و دانشگاهی است. نویسنده در برخی ادعاهای خود که به صورت آماری مطالبی را بیان کرده است از ذکر منبع غفلت کرده است. به عنوان مثال در صفحه ۱۰۰ و ۱۱۳ ادعاهای آماری نویسنده فاقد منابع برای ارجاع دهی است. در چاپ کتاب منابع در آخر کتاب به صورت بخش به بخش آورده شده است و از این جهت نقد دیگری را می‌توان به ارجاع دهی‌های کتاب وارد ساخت و آن این است که بهتر بود منابع در پایان هر بخش و یا به صورت پانوشت در پایین همان صفحه برای سهولت دسترسی سریع خواننده به منبع سخن ذکر می‌گردید. به دلیل ضعف در منبع‌نگاری و نداشتن پیشنهادهای مناسب برای مطالعه بیشتر برای خواننده این اثر علمی بیشتر از آن که جنبه علمی و تحقیقاتی در طراز بالای جهانی را

داشته باشد می‌توان از آن به عنوان منبعی مناسب برای آشنایی بیشتر با دیدگاه متفکران آمریکایی نسبت به تحولات پساجنگ سرد و متنی رسانه‌ای-تبلیغاتی مورد استفاده قرار داد.

در شاخص نقد وضعیت تحلیل و بررسی اثر که به معیاری برای ارزیابی جوهره بافت استدلالی نویسنده شناخته می‌شود نکاتی وجود دارد. مساله مورد بررسی در کتاب، خیزش سایر قدرت‌های غیرغربی در برابر قدرت آمریکا به عنوان ابرقدرت بعد از جنگ سرد است. استدلال اصلی کتاب پیشی گرفتن سایر قدرت‌های غیرغربی در بعد اقتصادی از آمریکا بود. (همان، ۲۱-۱۸) این مهم با بحث بر سر منابع و انگیزش‌های این قدرت‌ها و آمار اقتصادی یک دهه اخیر به اثبات رسید. کیفیت تحلیل به دلیل ضعف در استفاده از منابع علمی و تکرار بیش از حد مباحث به صورت آماری دارای کاستی‌هایی است. جهت‌گیری‌های سیاست خارجی چین و هند می‌توانست به صورت مبسوط‌تر با توجه به تحولات تاریخی این دو کشور در دوره پساجنگ سرد که به خیزش این دو کشور منجر شد بیشتر بررسی و تبیین شوند. نویسنده آرا و نظرات دیگران را نقد نکرده است و صرفاً در جهت اثبات ادعاهای خود قلم فرسایی کرده است. زکریا در تبیین مساله تحقیق به دلیل احاطه‌ای که بر مسایل سیاست جهانی به عنوان خبرنگار و ستون نویس مجلات و روزنامه‌ها دارد به تبیین دقیق فضای تازه شکل گرفته کنونی دارای توانایی‌های علمی قابل توجهی است. اما در ارزیابی‌های نظری و تبیین دقیق نظری تصویرسازی‌های خود در دوره پساجنگ سرد دارای ضعف‌های آشکار و پنهانی است. نویسنده کتاب ادعا دارد که تنها به مساله خیزش عمدتاً اقتصادی سایر قدرت‌ها در برابر آمریکا می‌پردازد اما در جریان این بررسی به دلیل پایبندی و تعلق خاطر وی به فرهنگ و سنت‌های غربی و آمریکا کم و کاستی‌های قدرت‌های نوظهور را در ابعاد سیاسی و فرهنگی نسبت به تمدن غرب و با معیارهای غربی و آمریکایی می‌سنجد و نقد می‌کند. در صفحه ۱۵ کتاب جنبش‌های ضدغربی اسلامی محصول نگاه‌های پوچ و متفرق بیان شده است که به اشتباه دارای قوت و یکپارچگی تحلیل می‌شوند. (همان، ۱۵) این دسته‌ها به باور زکریا دارای هدف واحد نیستند. در صفحه ۱۰۴ نویسنده حکام چینی را نگران شورش‌های داخلی معرفی می‌کند و این تحلیل مبتنی بر معیارهای غربی در برداشت از آزادی و تفردطلبی است. (همان، ۱۰۴) این درحالی است که چینی‌ها در فرهنگ کنفوسیوسی آزادی و همکاری دسته‌جمعی را دقیقاً مانند غربی‌ها تعریف نمی‌کنند. جهت‌گیری غرب‌مدار و مبتنی

بر ارزش های لیبرال دموکراسی و سرمایه داری غربی در بحث از ارزیابی کشورها در قدرت گیری و آنچه که وی به عنوان "خیزش" از آن نام می برد در تمامی استدلال های نویسنده به چشم می آید. قدرت اقتصادی و رقابت های سیاسی جوهره ی قدرت گیری غرب و معیارهای خوب و یا بد بودن سیاست خارجی را در چارچوب تمدن غرب و باورهای جهت گیری شده زکریا تشکیل می دهد.

نوآوری و روزآمدی شاخصه ای است که در ارزیابی متون علوم سیاسی و روابط بین الملل از جایگاه بالایی برخوردار است. طرح بحث خیزش سایر قدرت های غیرغربی و موازنه سازی قدرت آمریکا نوآوری و ابداع نظری و تحلیلی محسوب نمی شود. در بخش های قبلی دو رویکرد نظری واقع گرایی را نسبت به ظهور و سقوط قدرت های بزرگ بررسی نمودیم لذا از تکرار آنها خودداری می کنیم. زکریا در این کتاب نظریه جدیدی نیز به روابط بین الملل ارایه نکرد. امتیاز این کتاب نسبت به سایر آثار علمی بالتبع در سبک توأم با ذکر منابع و آمارهای اقتصادی زکریا و نگاه ویژه ای که وی در متنوع دیدن منابع قدرت نزد قدرت های بزرگ است. صراحت قلم نویسنده به همراه استفاده مکرر از آمار برای اثبات ادعاهای خود دو نوآوری نگارشی درخشانی است که در آثار مربوط به روابط بین الملل که بعضا به کلی گویی بسنده می کنند کمتر دیده می شوند. ساختار بحث دارای خلاقیت و نوآوری نیست و به مانند سایر آثار دانشگاهی دارای ادعاهای نظری و تحلیل و استفاده از برخی اطلاعات و داده های گزینشی جهت اثبات مدعاهای آغازین است. با توجه به استفاده نویسنده از آمارهای اقتصادی در فرایند اصلی استدلال خود انتظار می رفت که منابع آماری از منابع دست اول پایگاه های آماری ملی و جهانی باشد. متأسفانه نویسنده از منابع آماری در سایر کتاب ها به شکل دست دوم و ارجاع به نویسنده های کتاب ها و نه پایگاه های آماری اصلی ملی و جهانی بهره برده است. کتاب در سال ۲۰۰۸ چاپ شده است و منابع مورد استفاده بین سالهای ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶ قرار گرفته اند و از این جهت نویسنده تلاش نموده است تا از منابع به روز و جدید استفاده کند. این بهره گیری از منابع جدید از نقاط قوت این اثر است.

دو مفروض نویسنده در نگارش کتاب به ترتیب برتری اقتصاد و مولفه های سرمایه داری بر قدرت نظامی در خیزش دیگر قدرت ها و جابجایی در ساختار قدرت جهانی در دهه های آتی. هر دو مفروض در بخش اول کتاب به صورت غیرمستقیم ذکر شده است. (همان، ۷-۳) در بخش دوم کتاب زکریا با استفاده از استعاره لبریز شدن فنجان به

برجسته شدن مولفه های اقتصادی در شکل گیری تحولات موجود نه تنها در این بخش بلکه در بخش های دیگر کتاب با ذکر مثال هایی از توانایی های ساختار اقتصادی چین و هند به مفروضات خود ارجاعات آماری می دهد. سراسر بخش دوم کتاب مملو از آمارهایی درباره رشد اقتصادی چین و هند است. (همان، ۵۵-۱۲) این مفروضات با جوهره تعالیم اسلامی تا حدود بسیاری در تضاد است. تعامل سیاست و مذهب در کتاب به حداقل ممکن رسیده است و مذهب در قالب فرهنگ به صورت ابزاری در خدمت اقتصادی و توانمندی های مادی دیده شده است. این نوع نگاه برآمده از فرهنگ علمی سکولار غربی است که همه چیز ابزاری برای سلطه جویی های دنیوی محسوب می شود. در پیش فرض های نظری نویسنده عناصر تحلیلی مانند سلطه جویی مادی به عنوان امری مطلوب و پسندیده و رشد اقتصادی و سیاسی به عنوان غایت اهداف بشری به چشم می آید. موارد مذکور با اصول دینی و اسلامی که غایت اهداف انسان ها را سعادت اخروی می داند و نقش محوری را به اخلاق می دهد در تضاد است.

ابزارهای که در این کتاب برای القا و بیان اهداف مدنظر نویسنده استفاده شده است عبارتند از کتابها، مقالات و گزارش هایی که نویسنده کتاب به صورت گزینشی از آنها بهره برده است. نقدهایی که به منابع مورد استفاده فرید زکریا شده است در بخش نقد منابع آورده شده است. نقد دیگر این است که تصاویر، نقشه ها و نمودارهای آماری و تفصیلی علاوه بر اهتمام نویسنده به کمی سازی مباحث خود مورد غفلت و فراموش قرار گرفته است. در هیچ یک از صفحات کتاب اثری از نمودار و ابتکارات تصویری و نمایه ای به چشم نمی خورد و این یکی از ضعف های عمده در بهره گیری از ابزارهای لازم علمی است. فرید زکریا برای تبیین دقیق تر مسایل مورد بررسی در کتاب از اصطلاحات و نوآوری های مفهومی سایر محققان استفاده کرده است. اصطلاح "دنیای نو" برای فهم دقیق نگاه مهاجران به امریکای شمالی و ساخته شدن آن در بخش سوم کتاب، اصطلاح "جامعه هماهنگ" برای توصیف پیوندهای مختلف درون سرزمینی در چین برای ارتقاء وضعیت و نقش جهانی چین در نظام بین الملل از جمله مفاهیم به عاریت گرفته شده توسط زکریا است. در کتاب مورد بررسی، زکریا به ابداع مفهومی دست زده است. مفهوم "خیزش دیگران" ساخته ذهن خلاق فرید زکریا است و برای ارایه تصویری دقیق تر از پویای های متحول کننده ساختار نظام بین الملل مفهومی مناسب برای تبیین آنچه وی به دنبال آن است به شمار می آید. مفهوم "واسطه

امین" در صفحه ۲۴۱ کتاب مفهومی است که توسط زکریا ابداع شده است (همان، ۲۴۱) و به زعم وی پاسخی است بر ابهامی که در نقش جدید آمریکا در جهان پسا- آمریکا پیشنهاد شده است.

در ارتباط با نیازهای جامعه ایرانی-اسلامی به دلیل وجود مبانی مادی و لیبرالی حاکم بر کتاب ضمن نداشتن نظریه ای جدید در روابط بین الملل از حداقل پاسخگویی به نیازهای نظری و علمی جامعه پژوهشی ایرانی برخوردار است. ارایه تصویری از نظام بین الملل از زاویه یک متفکر دانشگاهی آمریکایی و نقد این تصویرسازی می تواند مهمترین نقطه قوت کتاب فرید زکریا برای محققان و دانشجویان ایرانی باشد. کتاب جهان پسا-آمریکایی می تواند این درک را از زاویه نگاه متفکری آمریکایی مبنی بر این که آنها دنیا را چگونه می بینند مورد بهره برداری نظری و تحلیلی قرار گیرد. اما مبانی مدنظر زکریا با اهداف انقلابی و اسلامی طراحان نظام آموزشی کشورمان دچار تضادهای جدی است. لذا بهره گیری از این منبع بایستی با احتیاط نظری و با در نظر گرفتن مبانی اسلامی توأمان شود. در جمع بندی این بخش به نظر نگارنده این سطور کتاب از سطح کیفی خوبی برای ارایه در بازار کتاب کشور برای ارتقای سطح دانش نظری و مهارت های تحلیلی دانش آموختگان روابط بین الملل و علوم سیاسی برخوردار است. فارغ از نقاط ضعف کتاب در ابعاد مختلف که در سطور فوق به صورت مفصل بیان شد کتاب از ارزش بالایی برای یادگیری مسایل جهان پسا-جنگ سرد و تحولات پرشتاب اقتصادی بهره مند است.

۴-۳. نقد و تحلیل روش شناختی

در علوم انسانی و به طور خاص علوم سیاسی سه نوع دانش وجود دارد. ۱- علم امپریکال و تکنولوژیک که معطوف به کنترل ابزاری محیط است. ۲- دانش تاویلی یا تفسیر تاریخی و فرهنگی که با نیاز به فهم و همکاری بیناسوژگی مرتبط است. ۳- تحلیل دیالکتیک-انتقادی که با علاقه به رهایی مرتبط است. نوع سوم دانش را که معطوف به رهایی است. (منوچهری و دیگران، ۱۳۸۷: ۲۷) کتاب جهان پسا-آمریکایی از نوع دانش دسته اول است. زکریا یکی از نخبگان ابزاری جامعه دانشگاهی و رسانه ای آمریکاست که مانند بسیاری از نخبگان تاثیرگذار بر سیاست خارجی آمریکا مانند هانتینگتون، جرج کنان، جوزف نای و والتر دغدغه افول و رفه چالش های پیش روی سیاست خارجی این کشور را در بین خطوط آثار منتشر شده را به صورت دغدغه

دایمی در نظر داشته اند. فرید زکریا نیز از این مجموعه مثنی نیست. نقطه تمرکز وی بر بقای قدرت آمریکا در سطح جهانی و کاهش افول این کشور است. برای تحقق این دغدغه مهم وی در ابتدا با استفاده از روش پژوهشی ترکیبی که شامل روش کمی و تفسیری است دست به تصویرسازی از وضعیت موجود می زند و در ادامه با استفاده از دو رویکرد قیاسی و استقرایی به صورت جدا گانه در بخش های مختلف کتاب ضمن تثبیت ادعاهای خود به تجویز در سیاست خارجی آمریکا برای نخبگان تصمیم ساز مبادرت می ورزد. استفاده زکریا از روش های مختلف در بخش های مختلف کتاب از جمله نقاط قوت کتاب وی محسوب می شود. استقرا روشی است که زکریا با ارایه آمارهای کمی و استنتاج از آنها برای شکل دهی به تصویری متفاوت از دوره های قبل از جنگ سرد در اکثر سطور کتاب و به طور خاص بخش دوم و سوم به چشم می آید. (زکریا، پیشین: ۷۵-۲۳) قیاس روش دیگری است که زکریا با مقایسه وضعیت امپراتوری آمریکا با وضعیت امپراتوری بریتانیا و شباهت های هر دو در درگیری های نظامی با قدرت های کوچک که به افول هر دو انجامیده است استفاده کرده است. (همان، ۱۸۰-۱۷۷)

تلاش زکریا برای بهره گیری از روش های مختلف در جهت رسیدن به اهداف خود که شامل ارایه تصویری از ساختار نظام بین الملل پسا جنگ سرد و ارایه پیشنهادهایی برای سیاست خارجی آمریکا برای برون رفت از وضعیت بن بست گونه سیاسی و اقتصادی موجود است با نقد جدی باهاتی (Bahatti) از این کتاب روبه رو بوده است. باهاتی ضمن اشاره به آشفتگی های روش شناختی و تصویر سازی های ناقص و مبهم از ساختار نظام جهانی توسط زکریا بر این باور است که زکریا ضمن ناکام ماندن در ارایه تصویری دقیق از سیاست خارجی آمریکا در ارتباط با چالش آمریکا در عراق حرفی برای گفتن ندارد. وی در ادامه به حوادث تاریخی کتاب اشاره می کند و می گوید که کتاب در باره اشتباهات گذشته آمریکا بحثی ندارد و راه حل های کتاب برای سیاست خارجی ایرقدرت رو به افول در طراز آمریکا جنبه اجرایی ندارد. (-Bahatti, 209: 117). (121).

۵. نتیجه گیری

در کتاب جهان پسا-آمریکایی، فرید زکریا به دنبال ارایه تصویری عمدتاً سیاسی-اقتصادی از تحولات پسا جنگ سرد بود تا در سایه آن ضمن تبیین وضعیت موجود به

ارایه پیشنهادهایی کاربردی برای نخبگان سیاست خارجی آمریکا مبادرت نماید. ظهور قدرت های شرقی چین و هند در سطح اقتصاد بین المللی و همین طور برزیل در آمریکای لاتین به تغییر ساختار قدرت بین المللی منجر شده است. چین با هدایت دولتی اقتصاد داخلی و تمرکز حزب کمونیست بر رشد اقتصادی متوالی چند دهه اخیر توانسته است گوی سبقت را از بسیاری از رقبای شرقی برآید و در صدد هم‌آوردی با غرب و آمریکا برآمده است. در کنار چین هند با بخش خصوصی فعال و قدرتمند خود در کنار بهره گیری از سنت های عملگرایی هندی در سیاست خارجی همچون چین به رشد و پویایی در سطح نظام بین الملل همت گمارده است. زکریا راه حل برخورد با شرایط پیچیده موجود را چندجانبه گرایی و واسطه گری آمریکا در بحران های مهم منطقه ای و بین المللی در جهت جلوگیری از افول بیشتر آمریکا می داند. نگارنده در سطور آخر این نوشتار بر این باور است که کتاب ها و منابع علمی نوشته شده در ارتباط با سیاست خارجی آمریکا برای بومی سازی علم روابط بین الملل در داخل کشور مفید و سازنده است. اول آنکه مطالعه این دست از کتاب ها ضمن افزایش سطح معلومات و مهارت های تحلیلی پژوهشگران داخلی تمرین خوبی است برای نظریه پردازی و قلم زدن در حوزه روابط بین الملل با استفاده از مبانی و اصول انقلاب اسلامی. امری که زکریا با استفاده از علم سکولار غربی در اثر کنونی و گذشته خود موفق به انجام آن شد. دوم اینکه نقد کتاب هایی از این دست با استفاده از اصول تفکر اسلامی و انقلابی به تدقین و صیقل خوردن مبانی نظری علم روابط بین الملل ایرانی- اسلامی یاری می رساند.

کتابنامه

زکریا، فرید (۱۳۹۳). جهان پسا- امریکایی، ترجمه: احمد عزیزی، چاپ دوم، تهران: هرمس.
کندی، پل (۱۳۷۰). پیدایش و فروپاشی قدرتهای بزرگ، ترجمه: عبدالرضا غفرانی، تهران: انتشارات اطلاعات.

مشیرزاده، حمیرا (۱۳۹۱). تحول در نظریه های روابط بین الملل، چاپ هفتم، تهران: سمت.
منوچهری، عباس و دیگران (۱۳۸۷). رهیافت و روش در علوم سیاسی، تهران: سمت.

Amsden, Alice (2001). *The Rise of The Rest: Challenges To The West From Late-Industrializing Economies*, Oxford University Press.

- Bahatti,Imtiaz (2009). The Post-American World (Book Review), Policy Perspectives, Volume 16, Spring.
- Barlow,Jeffrey (2009). The Post American World [Review], The Journal Of Education Community And Values, Vol.8.
- Brooks, SG & Wohlforth,Wc (2002). American Primacy In Perspective, Foreign Affairs 81 (4).
- Brooks, SG & Wohlforth,Wc (2008). World Out Of Balance: International Relations And The Challenge Of American Primacy, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Layne,C (1993). The Unipolar Illusion: Why New Great Pwers Will Rise: International Security 17 (4).
- Layne,Christopher (2012). This Time It Is Real: The End Of Unipolarity And The Pax American, International Studies Quarterly, Vol. 56.
- Legro,Jeffrey& Moravsik,Andrew (1999). Is Anybody Still A Realist?, International Security, Vol.24,No.2,Fll.
- Maher,Richard (2011). The Paradox Of American Unipolarity: Why The United States May Be Better Off In A Post-Unipolar World, Orbis.
- Nye,JS JR (2002). The Paradox Of American Pwer: Why The World Only Superpower Can not Go It Alone, New York: Oxford University Press.
- Waltz,KN (1993). The Emerging Structure Of International Politics, International Security, 18 (2).
- Wohlforth, WC (1999). The Stability Of A Unipolarity World, International Security, 24 (1).
- Wohlforth, WC (2002). U.S Strategy In A Unipola World, In America University. Cornell University Press.
- Zakaria,Fareed & Hoge,James (1997). The American Encounter: The United States and the Making of the Modern World Essays from 75 Years of Foreign Affairs, Basic Books.
- Zakaria,Fareed (1998). From Wealth To Power, Princeton University Press.
- Zakaria,Fareed (2003). The Future Of Freedom, ww.Norton&Company.
- Zakaria,Fareed (2015). In Defense Of A Liberal Education,ww. Norton& Company.

نقدی بر کتاب جهان پسا- امریکایی ۵۵

برای مشاهده یادداشت مروری بر کتاب جهان پسا-آمریکایی در سایت ایران دیپلماسی رجوع کنید به:

<http://www.irdiplomacy.ir/fa/page/4338/%D8%AC%D9%87%D8%A7%D9%86+%D9%BE%D8%B3%D8%A7+%D8%A2%D9%85%D8%B1%DB%8C%DA%A9%D8%A7%DB%8C%DB%8C+.html>

برای مشاهده یادداشت مروری بر کتاب جهان پسا-آمریکایی در سایت پژوهشکده مطالعات آمریکا

رجوع کنید به:

<http://usrin.iwstudies.com/index.jsp?fkeyid=&siteid=21075&pageid=32801&newsview=24623>

برای مشاهده یادداشت گاز شل یک بديل برای نفت در جهت تقویت اقتصاد آمریکا در سایت

واشنگتن پست رجوع کنید به:

[https://www.washingtonpost.com/opinions/shale-gas-an-alternative-to-oil-that-is-ut-term=.bolstering-the-us-economy/2012/03/29/gIQAkIc7iS_story.html?bdd7f63d2ec3](https://www.washingtonpost.com/opinions/shale-gas-an-alternative-to-oil-that-is-ut-term=.bolstering-the-us-economy/2012/03/29/gIQAkIc7iS_story.html?hpid=hp_hp-top-table-main-climate-change-20120329-story&hpid=hp_hp-top-table-main-climate-change-20120329-story#hpid=hp_hp-top-table-main-climate-change-20120329-story)

برای مشاهده یادداشت چگونه رویای امریکایی را احیا کنیم در سایت فرید زکریا رجوع کنید به:

<https://fareedzakaria.com/2010/10/21/how-to-restore-th-american-dream>